

دانشگاه پیام نور

نحو کاربردی

(کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث)

دکتر محمد رضا میرزانی دکتر سید احمد امامزاده

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پر بار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گله و ناخشنودی نموده‌اند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار	الثالث عشر
مقدمه	الخامس عشر

١	بخش اول. اعراب نهج البلاغه (خطبه ٤ تا ٢٨)
٣	الدرس الاول. إِنَّا اهْتَدَيْتُمْ فِي الظُّلُمَاءِ
٣	الهدف الرئيسى
٣	الاعراض التعليمية
٣	الدرس الاول
٣	و من خطبة له عليها السلام: ٤
٦	الإعراب:
١١	ومن خطبة له عليه السلام: ٥
١٣	الإعراب:
١٦	و من خطبة له عليها السلام: ٦
١٧	الإعراب
١٩	و من خطبة له عليها السلام: ٧
١٩	الإعراب
٢١	تدريبات الدرس الأول
٢١	الأجوبة:
٢٣	الدرس الثانى. يَرْغُمُ أَنَّهُ قَدْ تَأَيَّعَ يَدَهُ
٢٣	الهدف الرئيسى
٢٣	الاعراض التعليمية
٢٣	و من كلام له عليها السلام: ٨
٢٤	الإعراب
٢٥	و من كلام له عليها السلام: ٩
٢٥	الإعراب
٢٦	ومن خطبة له عليه السلام: ١٠
٢٧	الإعراب

٢٨.....	و من كلام له عليها السلام: ١١
٢٩.....	الإعراب
٣٠.....	و من كلام له عليها السلام: ١٢
٣١.....	الإعراب
٣٢.....	و من كلام له عليها السلام: ١٣
٣٤.....	الإعراب
٣٨.....	و من كلام له عليها السلام: ١٤
٣٨.....	الإعراب
٣٩.....	تدريبات الدرس الثاني
٣٩.....	التدريب الأول
٣٩.....	التدريب الثاني
٤٠.....	أجوبة تدريبات الدرس الثاني
٤٠.....	التدريب الأول
٤٠.....	التدريب الثاني
٤١.....	الدرس الثالث. وَلَلَّهِ لَوْ جَدُّهُ قَدْ تَزَوَّجَ بِهِ النَّسَاءُ
٤١.....	الهدف الرئيسي
٤١.....	الاعراض التعليمية
٤١.....	و من كلام له عليها السلام: ١٥
٤٢.....	الإعراب
٤٣.....	من كلام له عليها السلام: ١٦
٤٦.....	الإعراب
٥٥.....	و من كلام له عليها السلام: ١٧
٥٨.....	الإعراب
٦٨.....	تدريبات الدرس الثالث
٦٨.....	التدريب الأول
٦٨.....	التدريب الثاني
٦٨.....	أجوبة تدريبات الدرس الثالث
٦٨.....	التدريب الأول
٦٨.....	التدريب الثاني
٦٩.....	الدرس الرابع. فِي ذَمِّ اخْتِلَافِ الْعُلَمَاءِ
٦٩.....	الهدف الرئيسي
٦٩.....	الاعراض التعليمية
٦٩.....	و من كلام له عليها السلام: ١٨
٧٠.....	الإعراب
٧٦.....	و من كلام له عليها السلام: ١٩
٧٧.....	الإعراب:
٧٩.....	ومن خطبة له عليه السلام ٢٠

الإعراب	٨٠
تدريبات الدرس الرابع	٨٣
التدريب الأول	٨٣
التدريب الثاني	٨٣
أجوبة تدريبات الدرس الرابع	٨٣
التدريب الأول	٨٣
التدريب الثاني	٨٣

الدرس الخامس. فَإِنَّ الْعَايَةَ أَمَامَكُمْ	٨٥
الهدف الرئيسى	٨٥
الاعراض التعليمية	٨٥
و من خطبة له عليها السلام: ٢١	٨٥
الإعراب	٨٦
و من خطبة له عليها السلام: ٢٢	٨٧
الإعراب	٨٩
و من خطبة له عليها السلام: ٢٣	٩٤
الإعراب	٩٧
تدريبات الدرس الخامس	١٠٦
التدريب الأول	١٠٦
التدريب الثاني	١٠٧
أجوبة تدريبات الدرس الخامس	١٠٧
التدريب الأول	١٠٧
التدريب الثاني	١٠٧

الدرس السادس. وَلَقَمَرِي مَاعَلَيَّ مِنْ قِتَالٍ مَنْ خَالَفَ الْحَقَّ	١٠٨
الهدف الرئيسى	١٠٨
الاعراض التعليمية	١٠٨
و من خطبة له عليها السلام: ٢٤	١٠٨
الإعراب	١٠٩
و من خطبة له عليه السلام: ٢٥	١١١
الإعراب	١١٣
و من خطبة له عليها السلام: ٢٦	١١٨
الإعراب	١١٩
تدريبات الدرس السادس	١٢٤
التدريب الأول	١٢٤
التدريب الثاني	١٢٤
أجوبة تدريبات الدرس السادس	١٢٤
التدريب الأول	١٢٤
التدريب الثاني	١٢٤

الدرس السابع. فَإِنَّ الْجِهَادَ بَاقٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ.....	١٢٦.
الهدف الرئيسى	١٢٦.
الاعراض التعليمية	١٢٦.
و من خطبة له عليهاالسلام: ٢٧	١٢٦.
الإعراب	١٣١.
و من خطبة له عليهاالسلام: ٢٨	١٤٣.
الإعراب	١٤٦.
تدريبات الدرس السابع	١٥١.
التدريب الأول	١٥١.
التدريب الثانى	١٥١.
أجوبة تدريبات الدرس السابع	١٥١.
التدريب الأول	١٥١.
التدريب الثانى	١٥٢.
بخش دوم. اعراب نهج البلاغه (عهدهنامه مالك اشتر)	١٥٣.
الدرس الاول. من كِتَابٍ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى مَالِكِ الْأَشْجَرِ	١٥٥.
الهدف الرئيسى	١٥٥.
أهداف التعليم	١٥٥.
ملحوظة أولى	١٥٦.
ملحوظة ثانية	١٥٦.
ملحوظة ثالثة	١٥٦.
ملحوظة	١٥٨.
ملحوظة أولى	١٦١.
ملحوظة ثانية	١٦٢.
ملحوظة ثالثة	١٦٢.
التدريب الاول	١٦٦.
التدريب الثانى	١٦٦.
الدرس الثانى. إِيَّاكَ وَمُسَامَاةَ اللَّهِ فِي عَظَمَتِهِ.....	١٦٧.
الهدف الرئيسى	١٦٧.
أهداف التعليم	١٦٧.
ملحوظة	١٦٩.
ملحوظة أولى	١٧١.
ملحوظة ثانية	١٧١.
التدريب الأول	١٧٥.
التدريب الثانى	١٧٥.
الدرس الثالث. وَلَا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ بَخِيلًا.....	١٧٦.
الهدف الرئيسى	١٧٦.

أهداف التعليم	١٧٦
ملحوظة أولى	١٧٩
ملحوظة ثانية	١٧٩
ملحوظة أولى	١٨٢
ملحوظة ثانية	١٨٣
ملحوظة	١٨٥
التدريب الأول	١٨٥
التدريب الثانى	١٨٥
الدرس الرابع. وَأَكْبَرُ مُدَارَسَةِ الْعُلَمَاءِ	١٨٦
الهدف الرئيسى	١٨٦
أهداف التعليم	١٨٦
ملحوظة أولى	١٨٨
ملحوظة ثانية	١٨٨
ملحوظة أولى	١٨٩
ملحوظة ثانية	١٩٠
ملحوظة	١٩٥
التدريب الاول	١٩٧
التدريب الثانى	١٩٧
الدرس الخامس. وَلَيْكُنْ أَتْرُ رُؤُوسِ جُنْدِكَ عِنْدَكَ مَنْ وَاسَاهُمْ فِي مَعُونَتِهِ	١٩٨
الهدف الرئيسى	١٩٨
أهداف التعليم	١٩٨
ملحوظة	٢٠٠
ملحوظة	٢٠٣
ملحوظة	٢٠٧
التدريب الاول	٢٠٧
التدريب الثانى	٢٠٧
الدرس السادس. ثُمَّ أَنْظِرْ فِي أُمُورِ عُمَّالِكَ	٢٠٨
الهدف الرئيسى	٢٠٨
أهداف التعليم	٢٠٨
ملحوظة	٢١٢
ملحوظة	٢١٤
ملحوظة أولى	٢١٦
ملحوظة ثانية	٢١٧
التدريب الاول	٢١٧
التدريب الثانى	٢١٨

٢١٩.....	الدرس السابع. ثُمَّ أَنْظِرْ فِي حَالِ كُتَابِكَ
٢١٩.....	الهدف الرئيسى
٢١٩.....	أهداف التعليم
٢٢١.....	ملحوظة
٢٢١.....	رسائل
٢٢٤.....	ملحوظة
٢٢٧.....	ملحوظة اولى
٢٢٨.....	ملحوظة الثانية
٢٢٨.....	التدريب الاول
٢٢٨.....	التدريب الثانى

٢٢٩.....	الدرس الثامن. ثُمَّ اللَّهُ اللَّهُ فِي الطَّبَقَةِ السُّفْلَى
٢٢٩.....	الهدف الرئيسى
٢٢٩.....	أهداف التعليم
٢٣٢.....	ملحوظة
٢٣٤.....	ملحوظة
٢٣٦.....	ملحوظة
٢٣٩.....	التدريب الاول
٢٣٩.....	التدريب الثانى

٢٤٠.....	الدرس التاسع. وَلَيْكُنْ فِي خَاصَّةٍ مَا تُخْلِصُ لِلَّهِ بِهِ دِينَكَ
٢٤٠.....	الهدف الرئيسى
٢٤٠.....	أهداف التعليم
٢٤٢.....	ملحوظة
٢٤٥.....	ملحوظة
٢٤٩.....	التدريب الاول
٢٤٩.....	التدريب الثانى

٢٥٠.....	الدرس العاشر. وَلَا تَدْفَعَنَّ صَلَاحًا دَعَاكَ إِلَيْهِ عَدُوُّكَ لِلَّهِ فِيهِ رِضَى
٢٥٠.....	الهدف الرئيسى
٢٥٠.....	أهداف التعليم
٢٥١.....	ملحوظة الاولى
٢٥١.....	ملحوظة الثانية
٢٥٤.....	ملحوظة
٢٥٦.....	ملحوظة
٢٦٠.....	التدريب الاول
٢٦٠.....	التدريب الثانى

٢٦١.....	الدرس الحادى عشر. إِيَّاكَ وَالْإِعْجَابُ بِنَفْسِكَ
٢٦١.....	الهدف الرئيسى
٢٦١.....	أهداف التعليم
٢٦٤.....	ملحوظة
٢٦٨.....	ملحوظة أولى
٢٦٨.....	ملحوظة ثانية
٢٧٠.....	التدريب الاول
٢٧٠.....	التدريب الثانى
٢٧١.....	المصادر و المراجع

پیشگفتار

در فصاحت، در بلاغت، در علوم مختلف برتر از نهج البلاغه متن قرآن است و بس

حیدر انصاری

بعد قرآن نیست چون نهج البلاغه رهبری بهترین گنجینه علم است دیوان علی

غفورزاده

دون کلام خالق و فوق کلام خلق نهج البلاغه آن ملکوتی کلام تو

ریاضی یزدی

نهج البلاغه، «اخو القرآن» برادر قرآن، نهج البلاغه «فوق کلام المخلوق و دون کلام

الخالق» کلامی فوق کلام انسان‌ها و پایین‌تر از کلام خداست.

نهج البلاغه، در نزد مردم صاحب‌نظر و هوشمند از کلام خدا و رسول پایین‌تر و از

کلام بشر بالاتر است.

نهج البلاغه هم لفظ آن صلابت شعری شاعران پیش از اسلام را به یاد می‌آورد و هم

معانی بلند قرآن کریم و سنت نبوی را دربردارد. هم موعظه است و هم دستور زندگی و

هم درگاه ربوبیت را آموزنده راه و رسم بندگی. دارای جاذبه‌ای خاص برای همگان،

پیام‌های آن برای نسل‌ها جاویدان. در آسمان علم و ادب، ستاره‌ای درخشان.

نهج البلاغه دارای نوعی خاص از آهنگ موسیقی است که بر اعماق احساسات

انسان پنجه می‌افکند و از نظر سجع و قافیه و ترتیب کلمات و جملات چنان مرتب است

که می‌توان آن را شعر منشور نامید.

نهج البلاغه مشتمل بر خطبه‌ها، نامه‌ها، فرمان‌ها، حکمت‌ها و کلمات قصار

حضرت علی، امیرمؤمنان علیه‌السلام است، که گذر روزگار، گرد کهنگی و غبار

فراموشی بر عبارت‌های زیبایش ننشاند و از جلوه و شکوه مفاهیمش نکاسته است.^۱

۱. برگرفته از کلام اندیشمندان درباره نهج البلاغه با تصرف و تلخیص

دانشگاه پیام نور، اولین دانشگاهی است که رشته‌ای با نام «نهج البلاغه» برای تربیت افرادی که کلام امیرالمؤمنین علیه السلام را خوب بفهمند و به دیگران آموزش دهند. از زیبایی‌های سخنان امام (ع) لذت ببرند، راه اندازی نموده است. که این خود گامی در راه جامعه‌ای علوی در تمام ابعاد آن است.

در این راستا، دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی، با استمداد از عنایت خداوند متعال، تألیف منابع درسی این رشته و تمام رشته‌های دانشگاهی را به عهده گرفته است.

کتاب حاضر که دربرگیرنده مفاهیم کاربردی صرف و نحو عربی با تکیه بر متن نهج البلاغه است برای دانشجویان کارشناسی ارشد رشته نهج البلاغه به عنوان منبع اصلی درس نحو کاربردی، به ارزش ۲ واحد، طبق سرفصل مصوب این درس و شیوه نگارش کتب درسی دانشگاه پیام نور، تدوین شده است. از اهداف این درس فهم بهتر کلام امام علیه السلام و درک زیبایی‌ها و چینش دقیق کلمات عبارات نهج البلاغه است. امید می‌رود علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه‌مندان به کلام امیرالمؤمنین علیه السلام از آن بهره‌مند شوند.

از استادان محترم و صاحب نظران گرامی تقاضا می‌شود با راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، مؤلفان و مدیریت تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی دانشگاه را، جهت بهبود کتاب حاضر یاری دهند.

دکتر محمدرضا میرزانی
(عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)
دکتر سیداحمد امامزاده
(عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی)

مقدمه

کتاب نحو کاربردی (اعراب نهج البلاغه)، براساس سرفصل دروس کارشناسی ارشد، رشته نهج البلاغه، معادل ۲ واحد، در دو بخش تهیه شده است:

بخش اول

این بخش در هفت درس توسط این جانب دکتر سیداحمد امامزاده تهیه شده است که شامل تجزیه و ترکیب ۲۴ خطبه از نهج البلاغه، خطبه‌های ۴ تا ۲۸ به شرح زیر تدوین شده است:

الف) متن عربی خطبه، براساس شرح نهج البلاغه، محمد عبده

ب) شرح المفردات، شامل:

– شرح کلمات مشکل، به زبان عربی

– بررسی برخی نکات صرفی:

– آوردن مفرد جمع‌های مکسر و جمع مکسر برخی از کلمات مفرد.

– مشخص کردن حرکات سماعی حروف، مانند عین الفعل فعل‌های ماضی و مضارع.

– اشاره به اعلال کلمات معتل

– تعیین مصدرهای فعل‌های ثلاثی مجرد که سماعی‌اند

– مشخص کردن نوع کلمات مشتق، با ذکر معنی آن‌ها

– طرز صحیح نگارش همزه، وسط کلمه و آخر آن

– ترجمه کلمات مشکل و اشاره به معانی مختلف يك کلمه و ذکر معنای مناسب با

سياق عبارات خطبه‌ها

موارد فوق براساس کتاب‌های لغت چون المنجد و معجم الوسيط و دیگر کتب‌های

لغت و کتاب‌های صرف و شروح نهج البلاغه نوشته شده است.

ج) الإعراب

در این قسمت موارد زیر بررسی شده است:

- نقش کلمات در جمله و بیان موارد اختلاف در اعراب، با توجه به شروح مختلف نهج البلاغه.
- تعیین معطوف علیه‌ها، در مواردی که در عبارت احتمال دو معطوف علیه می‌رفت
- تعیین مرجع ضمیر، در مواردی که لازم بوده است.
- بیان اعراب جمله‌ها
- بیان برخی از مسائل نحوی، براساس کتاب شرح ابن عقیل و کتاب‌های نحوی دیگر که در منابع و مآخذ آخر کتاب به آن‌ها اشاره شده است.

بخش دوم

این بخش توسط همکار گرامی جناب آقای دکتر محمدرضا میرزانیان، تهیه شده است و شامل تجزیه و ترکیب نامه امام (ع) به مالک اشتر است. با توجه به اینکه نامه امیرالمؤمنین (ع) به مالک اشتر و کل قسمت اول ترکیب شده است، ترکیب برخی از تمرین‌های قسمت دوم به عهده دانشجویان عزیز گذاشته شده تا از متن دروس، خود جواب را بیابند، زیرا مشابه ترکیب آن‌ها در متن آمده است. از استادان محترم و همکاران گرامی که این کتاب را تدریس خواهند نمود استدعا دارد، لغزش‌های قلم را بر این نگارندگان ببخشایند و پیشنهادهای دقیق خود را از طریق گروه الهیات و معارف اسلامی دانشگاه پیام‌نور برای مؤلفان ارسال فرمایند، ضمن تشکر از آن سروران عزیز تا در چاپ بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

چه خوش گفته است شاعر:

يَا نَاطِرًا فِيمَا عَمَدْتُ لِجَمْعِهِ عُذْرًا	فَإِنَّ أَخَا الْفَضِيلَةَ يَعْزُرُ
عِلْمًا بَأَنَّ الْمَرْءَ لَوْ بَلَغَ الْمَدَى	فِي الْعُمْرِ لَاقَى الْمَوْتَ وَهُوَ مُقْصِرٌ
فَإِذَا ظَفَرَتْ بِرِزْلَةٍ فَافْتَحْ لَهَا بَابَ التَّجَاوُزِ	فَالْتَجَاوُزُ أَجْدَرُ
وَمِنَ الْمُحَالِ بَأَنَّ نَرَى أَحَدًا حَوَى كُنْهَهُ	الْكَمَالِ وَذَا هُوَ الْمُتَعَذِّرُ
وَالنَّقْصُ فِي نَفْسِ الطَّبِيعَةِ كَامِنٌ فَبْنُو	الطَّبِيعَةَ نَقْصَهُمْ لَا يَنْكُرُ

در اینجا لازم می‌دانم از ریاست محترم گروه الهیات و معارف اسلامی جناب آقای دکتر سیدعلی علم‌الهدی، داور، ویراستار ادبی جناب آقای دکتر عبدالقاسم ترابی، ویراستار علمی جناب آقای دکتر میردامادی و مدیرکل محترم دفتر تدوین، همچنین از تلاش و زحمات کارشناس محترم مدیریت تدوین سرکار خانم قربانی و بخش چاپ و انتشارات تشکر و قدردانی می‌شود. توفیق روزافزون در راه نشر علم برای همگان از درگاه پرمهر ایزد منان - اکرم الأکرمین - خواهانیم و ما توفیقنا الا به.

بخش اول

اعراب نهج البلاغة (خطبه ٤ تا ٢٨)

الدرس الاول

بِنَاهِتْدَيْتُمْ فِي الظَّلَمَاءِ

الهدف الرئيسى

فهم وتذوق جمال الافكار وعمقها، وحسن اختيار الالفاظ ورصفها، و معرفة التحليل النحوى والصرفى لبعض خطب امير المؤمنين عليه السلام (٤، ٥، ٦، ٧)

الاغراض التعليمية

١. تدريب الطلاب على الاستعمالات النحوية ك أقسام الفاعل صلة الفاعل بالفعل .
٢. معرفة اعراب (كيف)، (حيث)، (ذات، ذو)(مذ ومنذ).
٣. معرفة كيفية تصغير (الذى والتى).
٤. ما هو النعت المشتق والنعت المؤول بالمشتق.
٥. فهم معانى الالفاظ والتراكيب وزيادة الثروة اللغوية.

الدرس الاول

و من خطبة له عليه السلام: ٤

وهى من أفصح كلامه عليه السلام و فيها يعظ الناس ويهديهم من ضلالتهم ويقال: انه خطبها بعد قتل طلحة و الزبير

بِنَاهِتْدَيْتُمْ فِي الظَّلَمَاءِ، وَتَسَمَّيْتُمْ ذُرْوَةَ الْعِلْيَاءِ، وَبِنَا أَفْجَرْتُمْ عَنِ السَّرَارِ. وَفَرَّ سَمْعٌ لَمْ يَفْقَهُ
الْوَاعِيَةَ، وَكَيْفَ يَرَاغِبِي النَّبَاةَ مَنْ أَصَمَّتْهُ الصَّبِيحَةُ؟ رُبُّطَ جَنَانٍ لَمْ يَفَارِقْهُ الْخَفَقَانُ. مَا زِلْتُ أُنْتَظِرُ بِكُمْ
عَوَاقِبَ الْغَدْرِ، وَآتَوْسَمُكُمْ بِحِلْيَةِ الْمُغْتَرِّينَ، حَتَّى سَتَرَنِي عَنْكُمْ جَلْبَابُ الدِّينِ، وَبَصَّرَنِيكُمْ صَدَقُ
النَّبِيِّ. أَقَمْتُ لَكُمْ عَلَى سَنَنِ الْحَقِّ فِي جَوَادِّ الْمَضَلَّةِ، حَيْثُ تَلْتَقُونَ وَلَاذِلِيلَ، وَتَحْتَفِرُونَ وَلَا
تُمِيهُونَ. الْيَوْمَ أُنْطِقُ لَكُمْ الْعَجَمَاءَ ذَاتَ الْبَيَانِ! عَزَبَ رَأْيَ امْرِئٍ تَخَلَّفَ عَنِّي! مَا شَكَكْتُ فِي

الْحَقُّ مُذْ أَرَيْتُهُ! لَمْ يُوَجِّسْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ خِيفَةً عَلَى نَفْسِهِ، بَلْ أَشْفَقَ مِنْ غَلَبَةِ الْجُهَالِ وَدَوَلِ الضَّلَالِ! الْيَوْمَ تَوَاقَفْنَا عَلَى سَبِيلِ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ. مَنْ وَثِقَ بِمَا لَمْ يَظْمَأْ.

شرح المفردات

الكلمة	شرحها بالعربية	ترجمه فارسی
اهْتَدَيْتُمْ	افتعلتم، استرشدتم، الهدى الرشاد والدلالة يذكر ويؤنث يقال هَذَا الله للدين يَهْدِيهِ	هدایت شدید
الظَّلْمَاءُ	فَعْلَاءٌ مِنْ ظَلَمَ، ظَلَمَاءُ أَيْ مُظْلِمَةٌ	تاریکی، تاریک
تَسَنَّمْتُمْ	رکبتم السنام، أى علوتم، وهو من سنام البعير، سنام كل شئء أعلاه	سوار کوهان شدید، رفعت گرفتید
الذُّرْوَةُ	بكسرالذال وضمها، ذروة و ذُرْوَةٌ، أعلى الشئء	اوج
الْعُلْيَاءُ	فَعْلَاءٌ، كل شئى مرتفع، كرأس الجبل والسماء والشرف، المكان العالى	جای بلند، شرافت
أَفْجَرْتُمْ	دخلتم فى الفجر، مثل أصبحتم، يقال أفجر وأفجر أى انكشف، انكشف النور من الظلمة	وارد روشنائی فجر شدید
السَّرَارِ	الليلة التى يختفى فيها القمر آخرليلة من الشهر	شب تاریک، شب آخر ماه قمری
وَقِرَ	الْوَقْرُ: ثَقُلَ فِى الْأَذْنِ، بالفتح، وقيل: هو أن يذهب السمع كله، والثَّقْلُ أَخَفُّ مِنْ ذَلِكَ. وقد وَقِرَتْ أُذُنُهُ، بالكسر، تَوَقَّرَ وَقَرَأَ أَيْ صَمَّتْ	(گوش) کر شد
لَمْ يَفْقَهُ	لم يفهم، فِقَهُ، يَفْقَهُ فَقْهًا وَقَفْهًا	نفهمید
الْوَعَى	حَفِظَ الْقَلْبُ الشَّيْءَ. وَعَى الشَّيْءَ والحديث يعيه وَعْيًا وَأَوْعَاهُ: حَفِظَهُ وفهمه وقبله و الوَعَاءُ واحد الْأَوْعِيَةِ و أَوْعَى الزاد والمتاع جعله فى الوعاء و {والله أعلم بما يوْعُونَ} أى يضوِّرون فى قلوبهم من التكذيب	فهمیدن
النَّبَاةُ	الصَوْتُ الْخَفِىُّ، صَوْتُ الْكِلَابِ، وقيل هى الْجَرَسُ أَيْ كان.	صدای آرام
الصَّمَمُ	انْسِدَادُ الْأَذْنِ وَثَقُلُ السَّمْعِ. صَمَّ يَصَمُّ، صَمًّا وَصَمَمًا وَأَصَمَّ وَأَصَمَّهُ الله فَصَمَّ وَأَصَمَّ أَيْضًا بِمَعْنَى صَمَّ أَصَمَّتُهُ، جعلته لا يسمع	ناشنوایی
الصَّيْحَةُ	الصوت الشديد، الصوت العالى، العذاب، جمعه صياح	فرياد
الرِّبَاطُ	الْفُؤَادُ كَانَ الْجِسْمَ رُبط به. ورجل رَابط الجَاشِ وَرَبط الجَاشِ أى شديد القلب كأنه يُرِبط نَفْسَهُ عن الفرار يَكُمُّهَا بِجُرْأَتِهِ وَشَجَاعَتِهِ. وَرَبط الله على قلبه بالصبر أى أَلْهَمَهُ الصَّبْرَ وَشَدَّهُ	محکم کردن
الْجَنَانُ	الأمر الخفى؛ الْجَنَانُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ جَوْفَهُ، القلب، وجنان الليل، شدة ظلمته	دل

الکلمة	شرحها بالعربية	ترجمه فارسی
الْخَفَقَانُ	خَفَقَ يَخْفِقُ وَيَخْفُقُ خَفَقًا وَخَفُوقًا وَخَفَقَانًا وَأَخْفَقَ وَأَخْتَفَقَ اضْطِرَابُ الْقَلْبِ. وَخَفَقَ الطَّائِرُ أَيْ طَارَ، وَأَخْفَقَ إِذَا ضَرَبَ بِجَنَاحَيْهِ، خَفَقَ الْفُؤَادُ وَالْبَرْقُ وَالسَيْفُ وَالرَّايَةُ وَالرِّيحُ وَنَحْوَهَا، كَلَهُ: اضْطَرَبَ	طپش، بال زدن پرند
الْعَوَاقِبُ	جمع العاقبة، وعاقبة كلِّ شيء، آخره وخاتمته	سرانجام، عاقبت
الْغَدْرُ	ضِدُّ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ. الْغَدْرُ تَرَكَ الْوَفَاءَ؛ غَدَرَهُ وَغَدَرَ بِهِ يُغْدِرُ غَدْرًا. غَدَرَ إِذَا نَقَضَ الْعَهْدَ، وَرَجُلٌ غَادِرٌ وَغَدَّارٌ وَغَدِيرٌ وَعُدُورٌ	خیانت، پیمان شکنی
أَتَوْسُمُكُمُ	وَقَدْ تَوَسَّسْتُ فِيهِ الْخَيْرَ أَيْ تَفَرَّسْتُ أَتَفَرَّسُ فِيكُمْ، الْوَسْمُ، الْأَثَرُ الظَّاهِرُ عَلَى الْأَسْرَارِ الْكَامِنَةِ. وَأَتَسَّمُ الرَّجُلُ إِذَا جَعَلَ لِنَفْسِهِ سِمَةً يُعَرِّفُ بِهَا، وَأَصْلُ الْيَاءِ وَآوُ. وَالسَّمَةُ وَالْوَسَامُ: مَا يُوسِمُ بِهِ الْبَعِيرُ مِنْ ضُرُوبِ الصُّورِ	با دقت نظرم، در شما (نشانه‌هایی) را می بینم
الْخَلَى	مَا يَزِينُ بِهِ مِنْ مَصْنُوعِ الْمَعْدِنِيَّاتِ أَوْ الْحِجَارَةِ ج، خَلَى، أَوْ هُوَ جَمْعٌ، وَالْوَاجِدُ: خَلِيَّةٌ، وَالْجَلِيَّةُ، بِالْكَسْرِ: الزِينَةُ	زینت
الْمُعْتَرِينَ	الْمَخْدُوعِينَ، غَرَّهُ، خَدَعَهُ، اطْمَعَهُ بِالْبَاطِلِ، اسْمٌ مَفْعُولٌ	فرب خوردگان
جِلْبَابٌ	جَمْعُهُ جَلَابِيبُ، ثَوْبٌ يَلْبَسُ فَوْقَ الثِّيَابِ	لباسی که روی لباس‌ها پوشیده می شود، مانند عبا
بَصَرِيكُمْ	بَصَرَهُ الْأَمْرُ تَبْصِيرًا وَتَبْصِيرَةً: فَهَّمَهُ إِيَّاهُ. عَرَفَنِي إِيَّاكُمْ	شما را با من آشنا کرد
السَّنَنُ	جَمْعُ سَنَةٍ، السَّيْرَةُ، الشَّرِيعَةُ، الطَّرِيقَةُ الْوَاضِحَةُ، الْمَثَالُ، عَلَى سَنَنِ وَاحِدَةٍ	راه آشکار، روش
الْجَوَادُ	بِتَشْدِيدِ الدَّالِ، جَمْعُ جَادَّةٍ، وَسَطُ الطَّرِيقِ، الطَّرِيقُ الْأَعْظَمُ الَّذِي يَجْمَعُ الطَّرِيقَ	راه، بزرگراه
الْمُضَلَّةُ	جَمْعُهُ مَضَالٌّ، فِتْنَةٌ مُضِلَّةٌ، تُضِلُّ النَّاسَ، يَفْتَحُ الْمِيمُ وَ بِكَسْرِ الضَّادِ وَفَتْحِهَا الْأَرْضُ الَّتِي يَضِلُّ فِيهَا الْإِنْسَانُ	راهی که انسان در آن گم می شود، گمراه کننده
تَلْتَقُونَ	افْتَعَلَ مِنْ، لَقِيَ يَلْقَى: تَجْتَمِعُونَ	جمع می شوید
تَحْتَفِرُونَ	تَحْدُثُونَ الْحَفْرَ، تَشْقُونَ الْأَرْضَ	زمین را می کنید
لا تُمِهُونَ	أَمَاهُ يَمِيهِ، تَجْدُونَ مَاءً	به آب نمی رسید
الْعَجَمَاءُ	عَجْمٌ يَعِجُّمٌ، عُجْمَةٌ، فَهُوَ أَعْجَمُ، وَهِيَ عَجْمَاءُ: كُلُّ بَهِيمَةٍ مَنَ فِي لِسَانِهِ لُكْنَةٌ، مَنَ لَا نَطْقَ لَهُ، وَالْكَلِمَةُ الْعَجْمَاءُ، الْغَامِضَةُ وَالْمَبْهِمَةُ	بی زبان، گنگ، حیوان
ذَاتُ الْبَيَانِ	صَاحِبَةُ النُّطْقِ وَاللِّسَانِ	با زبان، دارای قدرت بیان
عَرَبٌ	يَعْرُبُ، فَهُوَ عَرَبٌ: أَبْعَدُ عَرَبَ عَنِي، الْعَرَبُ، بَعْدَ غَابِ، مَنْ لَا زَوْجَ لَهُ	دور شد، پنهان شد، مجرد